

Πέμπτη, 22 Μαΐου 2003
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Με δεδομένη την οικολογική κρίση, την ακραία ανισότητα της κατανομής των πόρων μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών, την αδυναμία να συνεχίσει το σύστημα τη σημερινή του πορεία, το απαιτούμενο είναι μια νέα δυναμική πραγματικότητα που η σημασία της δεν μπορεί να συγκριθεί με τίποτε άλλο στο παρελθόν. Αναφέρομαι σε μια πραγματικότητα που θα έβαζε στο κέντρο της ζωής του ανθρώπου σημασίες άλλες από την αύξηση της παραγωγής και της **κατανάλωσης** και στόχους ζωής διαφορετικούς, για τους οποίους οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν πως αξίζουν τον κόπο.

Αυτό θα απαιτούσε, φυσικά, μια **αναδιοργάνωση** των κοινωνικών θεσμών, των εργασιακών, των οικονομικών, των πολιτικών και πολιτιστικών σχέσεων. Ένας τέτοιος προσανατολισμός, όμως, απέχει ανυπολόγιστα από τα όσα σκέπτονται και, ίσως, από τα όσα ποθούν οι άνθρωποι σήμερα. Αυτή είναι η μεγάλη δυσκολία που πρέπει να αντιμετωπίσουμε.

Θα έπρεπε, σκέπτομαι, να θέλουμε μια κοινωνία στην οποία οι οικονομικές αξίες θα έχουν παύσει να κατέχουν **κεντρική** θέση, όπου η οικονομία θα έχει ξαναμπει στη θέση της, δηλαδή θα έχει γίνει ένα απλό μέσο του ανθρώπινου βίου και όχι ύστατος σκοπός, στην οποία, επομένως, θα έχουμε παραιτηθεί από την τρελή κούρσα προς μια συνεχώς αυξανόμενη κατανάλωση. Αυτό δεν είναι απλώς αναγκαίο, για να αποφύγουμε την τελεσίδικη καταστροφή του γήινου περιβάλλοντος. Είναι αναγκαίο κυρίως, για να βγούμε από την ψυχική και ηθική εξαθλίωση των σύγχρονων ανθρώπων.

Θα έπρεπε, ακόμα, από εδώ και εμπρός οι άνθρωποι (μιλάω για τις πλούσιες χώρες) να **δεχτούν** ένα αξιοπρεπές αλλά λιτό βιοτικό επίπεδο και να παραιτηθούν από την ιδέα ότι ο κεντρικός στόχος της ζωής τους είναι να αυξάνεται η κατανάλωσή τους κατά 2 με 3% το χρόνο. Για να το δεχτούν αυτό, θα έπρεπε κάτι άλλο να δίνει νόημα στη ζωή τους. Αυτό το άλλο είναι η ανάπτυξη των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων.

Η ανάπτυξη, βέβαια, των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων θα απαιτούσε μian άλλη οργάνωση της εργασίας, η οποία θα έπρεπε να παύσει να είναι αγγαρεία και να γίνει πεδίο προβολής των ικανοτήτων του ανθρώπου· μian αληθινή δημοκρατία που θα συνεπαγόταν τη **συμμετοχή** όλων στη λήψη των αποφάσεων· μian άλλη οργάνωση παιδείας, ώστε να διαπλάθονται πολίτες ικανοί «να άρχουν και να άρχονται βάσει των νόμων» σύμφωνα με τη θαυμάσια έκφραση του Αριστοτέλη.

Εννοείται ότι όλα αυτά θέτουν τεράστια προβλήματα. Προβλήματα μεγάλης δυσκολίας που όμως, κατά τη γνώμη μου, μπορούν να λυθούν, με την προϋπόθεση ότι η πλειονότητα των ανθρώπων και των ικανοτήτων τους θα κινητοποιηθεί για τη δημιουργία λύσεων, αντί να προβληματίζεται για το πότε θα μπορέσει να αποκτήσει τρισδιάστατη τηλεόραση. Αυτά είναι τα καθήκοντα που έχουμε μπροστά μας και η τραγωδία της εποχής μας είναι ότι η ανθρωπότητα δεν νοιάζεται γι' αυτά. Πόσον καιρό ακόμα η ανθρωπότητα θα κατατρώχεται από τις ματαιότητες και τις ψευδαισθήσεις που ονομάζουμε εμπορεύματα; Μια καταστροφή οποιουδήποτε είδους - οικολογική για παράδειγμα - θα προκαλέσει άραγε μια βίαιη αφύπνιση ή μήπως την εμφάνιση αυταρχικών ή ολοκληρωτικών καθεστώτων; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει σε τέτοιου είδους ερωτήματα.

Εκείνο, πάντως, που μπορούμε να πούμε, είναι ότι όλοι όσοι έχουν συνείδηση του σοβαρού χαρακτήρα των ζητημάτων πρέπει να προσπαθήσουν να μιλήσουν, να ασκήσουν κριτική σ' αυτή την ξέφρενη πορεία προς την άβυσσο, να ξυπνήσουν τη συνείδηση των συμπολιτών τους.

(Κορνήλιος Καστοριάδης, «Η Άνοδος της Ασημαντότητας», Διασκευή)

ΘΕΜΑ Α

Α. Να γράψετε στο τετράδιό σας μια περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (100-120 λέξεις).

Μονάδες 25

ΛΥΣΗ

Το κείμενο αποτελεί προβληματισμό του Κ. Καστοριάδη στο οικολογικό αδιέξοδο και στην καταναλωτική νοοτροπία. Αρχικά διαπιστώνει την αναγκαιότητα απομάκρυνσης του ανθρώπινου βίου από τις αξίες της αύξησης της παραγωγής και της κατανάλωσης και αλλαγής της στοχοθεσίας των ανθρώπων. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η αναδιοργάνωση των κοινωνικών θεσμών και σχέσεων, γεγονός δύσκολο ως προς την επίτευξή του. Γι' αυτό προτείνει η οικονομία από κεντρικός στόχος να γίνει ξανά μέσο του ανθρώπινου βίου ώστε να αποφευχθεί η καταστροφή του περιβάλλοντος και η ψυχική-ηθική εξαθλίωση των ανθρώπων. Επίσης στις αναπτυγμένες χώρες να απορριφθεί η ιδέα της αυξανόμενης κατανάλωσης, και να επιδιωχθεί μια νέα νοηματοδότηση της ζωής. Η ανάπτυξη καλό θα ήταν να επιδιώκεται ως συνέπεια της αυτοπραγμάτωσης του ανθρώπου δια της εργασίας και να βασίζεται στην καθολική συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και στην οργάνωση της παιδείας ώστε οι πολίτες να οργανώνουν το βίο τους με βάση τους νόμους. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι για όλα αυτά προϋπόθεση είναι η κινητοποίηση των ανθρώπων και αναρωτιέται αν μία καταστροφή θα επιφέρει αφύπνιση των ανθρώπων ή αυταρχικά καθεστώτα. Κλείνοντας, συμπεραίνει ότι όλοι όσοι έχουν επίγνωση του προβλήματος οφείλουν να κινητοποιήσουν τις ανθρωπίνες συνειδήσεις.

ΘΕΜΑ Β

B1. Να αναπτύξετε με 80-100 λέξεις το νόημα της παρακάτω άποψης του συγγραφέα:
 «Η ανάπτυξη, βέβαια, των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδιοπροϊόντων θα απαιτούσε μιαν άλλη οργάνωση της εργασίας, η οποία θα έπρεπε να παύσει να είναι αγγαρεία και να γίνει πεδίο προβολής των ικανοτήτων του ανθρώπου».

Μονάδες 10

ΛΥΣΗ

Ο σύγχρονος άνθρωπος αντί να επιδιώκει την οικονομική ανάπτυξη θα έπρεπε να θέτει ως στόχο την αυτοπραγμάτωση της προσωπικότητάς του. Κάτι τέτοιο, βεβαίως, θα απαιτούσε την επανεισβολή των στόχων που επιχειρεί το άτομο να εκπληρώσει δια της εργασίας του. Πιο αναλυτικά, σήμερα ο εργαζόμενος αλλοτριώνεται από την εργασία του και δεν εισπράττει ψυχική ικανοποίηση από τη δράση του στον εργασιακό του χώρο ενώ συρρικνώνεται η φαντασία του. Προκειμένου, λοιπόν, να αντιμετωπιστεί η δυσμενής αυτή πραγματικότητα, θα έπρεπε η απασχόληση του εργαζομένου να αποβλέπει στην καλλιέργεια και στην απελευθέρωση του συνόλου των δημιουργικών δυνάμεών του, προκειμένου να αυτοεκφραστεί γόνιμα και να αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής του.

B2. Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
 κατανάλωσης, αναδιοργάνωση, κεντρική, δεχτούν, συμμετοχή.

Μονάδες 5

ΛΥΣΗ

Λέξη	Αντώνυμη
δεχτούν	αρνηθούν, απορρίψουν
κατανάλωσης	εξοικονόμησης, αποταμίευσης, παραγωγής
κεντρική	δευτερεύουσα, περιφερειακή, ασήμαντη
συμμετοχή	αποχή, αδιαφορία, παθητικοποίηση, αδράνεια
αναδιοργάνωση	αποδιοργάνωση, απορρύθμιση, αποσυντονισμός

B3. Ποιους τρόπους και ποια μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην τέταρτη και πέμπτη παράγραφο του κειμένου; Να δώσετε ένα παράδειγμα για κάθε περίπτωση.

Μονάδες 5

ΛΥΣΗ

Στην 4^η και στην 5^η § χρησιμοποιείται κυρίως επίκληση στη λογική του δέκτη μέσα από επιχειρήματα και τεκμήρια.

Θέση: Οι άνθρωποι θα έπρεπε να θέσουν ουσιαστικότερους στόχους αντί να επιδιώκουν αποκλειστικά την ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου τους.

Πρ. 1: Στόχος, ένα αξιοπρεπές αλλά λιτό βιοτικό επίπεδο (επιχείρημα).

Πρ. 2: Να παραιτηθούν από την ιδέα το χρόνο (τεκμήριο: μια αδιαμφισβήτητη κατάσταση της σύγχρονης πραγματικότητας).

Πρ. 3: Προϋπόθεση, κάτι άλλο να δίνει νόημα στη ζωή τους (επιχείρημα).

Πρ. 4: Αυτό είναι η αυτοπραγμάτωση των ανθρώπων (επιχείρημα).

Πρ. 5: Τι απαιτείται για την ανάπτυξη των ανθρώπων (5^η §)

- Διαφορετική οργάνωση της εργασίας ώστε να προβάλλονται οι ικανότητες του ανθρώπου (επιχείρημα).
- Αληθινή δημοκρατία (επιχείρημα).
- Διαφορετική παιδεία (επιχείρημα).
- Η φράση του Αριστοτέλη (αυθεντία/ τεκμήριο).

Ταυτόχρονα, ωστόσο, έμμεσα περισσότερο επιχειρείται και η επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη.

- «Κεντρικός στόχος της ζωής τους», «σκουπιδοπροϊόντων», «αγγαρεία», «αληθινή δημοκρατία», «θαυμάσια έκφραση»: συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις.
- «ανάπτυξη των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη σκουπιδοπροϊόντων»: ειρωνεία.
- «να παραιτηθούν από την ιδέα ότι ο κεντρικός στόχος της ζωής τους είναι να αυξάνεται η κατανάλωσή τους κατά 2 με 3% το χρόνο: έμμεσα, επίθεση στο ήθος του δέκτη (πρόκειται για επίκληση στο συναίσθημα ουσιαστικά, αφού επιδιώκει να διεγείρει ενοχές στο δέκτη).

B4. Τι επιδιώκει ο συγγραφέας με τη χρήση των ερωτήσεων στην προτελευταία παράγραφο του κειμένου;

Μονάδες 5

ΛΥΣΗ

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ρητορικά ερωτήματα για να εκφράσει εντονότερα και αμεσότερα τον προβληματισμό του και τον αποτροπιασμό του για την κατάσταση αυτή. Παράλληλα, επιδιώκει να προτρέψει τον άνθρωπο να αλλάξει τις προτεραιότητές του. Με το πρώτο ρητορικό ερώτημα προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει για τη μη συνειδητοποίηση της ματαιότητας απόκτησης υλικών αγαθών. Με το δεύτερο ρητορικό ερώτημα προβληματίζει για τις συνέπειες μιας οποιασδήποτε καταστροφής και εκφράζει την ανησυχία του για το μέλλον της ανθρωπότητας.

ΘΕΜΑ Γ

Γ. Ως μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του Λυκείου σου εκπροσωπείς τους συμμαθητές σου σε μια εκδήλωση της περιοχής σου που έχει ως θέμα το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Να διαμορφώσεις μια εισήγηση με την οποία θα παρουσιάσεις τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον προτείνοντας και τρόπους αντιμετώπισής τους. (500-600 λέξεις).

Μονάδες 50

ΛΥΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Αγαπητοί συμπολίτες,

καθημερινά επιβεβαιώνεται ότι η ποιότητα ζωής, για την οποία πολύς λόγος γίνεται παραμένει ζητούμενο για τις σημερινές κοινωνίες. Πιο αναλυτικά, η ποιότητα ζωής προσδιορίζεται από το κατά πόσο ο άνθρωπος έχει αποκαταστήσει ή όχι μια ομαλή σχέση τόσο με το φυσικό και κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον όσο και με τον εαυτό του. Αναρωτιέται, όμως, κανείς με τα σύγχρονα δεδομένα κατά πόσο κάτι τέτοιο ισχύει καθότι το αίτημα για «καθαρό» περιβάλλον φαντάζει ουτοπία, η ανάληψη κοινωνικής δράσης δεν αποτελεί πρώτη επιλογή για τον πολίτη, οι διαπροσωπικές σχέσεις διέρχονται κρίση, η εργασία δε συμβάλλει στην ηθικοπνευματική τελείωση του ατόμου και γενικά η ανθρώπινη προσωπικότητα δεν ολοκληρώνεται.

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ:

1^η §

Θ.Π. Αντιθέτως, η εποχή μας προτάσσει άλλες αξίες με κορυφαία, ίσως, τον καταναλωτισμό, ο οποίος έχει καταρχάς επιπτώσεις πάνω στον ίδιο τον άνθρωπο.

- Οικονομική αφαίμαξη από την διαρκή προσπάθεια εκπλήρωσης αναγκών
- Υπερεργασία → σωματική και ψυχική κόπωση.
- Αγχώδης διαβίωση ⇒ απομάκρυνση από τους φυσικούς ρυθμούς ζωής
- Έλλειψη ελεύθερου χρόνου → αλλοτρίωση από τον συνάνθρωπο
→ αδυναμία ενδοσκόπησης
→ αδυναμία πνευματικής καλλιέργειας (αποπνευματοποίηση ⇒ πνευματικός και ψυχικός μαρασμός)
- Επικράτηση υλισμού → ατομοκεντρισμός ⇒ κρίση αξιών ⇒ οικονομισμός, ο άνθρωπος χρησιμοποιείται ως μέσο για την εκπλήρωση ταπεινών σκοπιμοτήτων
- Ενίσχυση τάσεων, ματαιοδοξίας και ποικίλων συμπλεγμάτων λόγω αισθήματος ανικανοποίητου που προκαλεί η εκπλήρωση κίβδηλων αναγκών
- Απροθυμία συμμετοχής στα κοινά λόγω ατομοκεντρικών στόχων (< απολιτικοποίηση) ή συμμετοχή με στόχο την εκπλήρωση ιδιοτελών σκοπιμοτήτων ⇒ κατάλυση λαϊκής κυριαρχίας, ⇒ κρίση δημοκρατίας
- Αποπροσανατολισμός από τα πραγματικά προβλήματα που εξανθρώπιζαν τη ζωή του ατόμου

Συνολικά, λοιπόν, ο άνθρωπος αλλοτριώνεται, απανθρωποποιείται οδηγούμενος σε μια κατώτερη ποιότητα ζωής.

2^η §

Θ.Π. Ωστόσο και το φυσικό περιβάλλον απειλείται από την ασύδοτη τάση κατανάλωσης που χαρακτηρίζει την εποχή.

- Διασπάθιση πρώτων υλών και πηγών ενέργειας
- Ρύπανση (λόγω της εντατικοποίησης της βιομηχανικής παραγωγής)
- Πολλαπλασιασμός του συνολικού όγκου των απορριμμάτων
- Αισθητική κακοποίηση του περιβάλλοντος στο βωμό του κέρδους

3^η §

Θ.Π. Είναι επιτακτική ανάγκη, λοιπόν, να κινητοποιηθούν όλοι οι μηχανισμοί αναστολής του φαινομένου.

- Πολιτεία: διαμόρφωση κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την προστασία του περιβάλλοντος
- Ευθύνη των φορέων κοινωνικοποίησης (οικογένεια, Μ.Μ.Ε., πνευματική ηγεσία): η εμφύσηση αξιών και προτύπων που θα βοηθήσουν το άτομο να ανασηματοδοτήσει τους στόχους του, θέτοντας επιδιώξεις που θα αναβαθμίσουν την ποιότητα ζωής.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

Συνοψίζοντας, ο διακαής πόθος του ανθρώπου για αναβάθμιση της ποιότητας ζωής παρεμποδίζεται από την αυξημένη επιθυμία για κατανάλωση. Ως εκ τούτου απαιτείται επαναπροσδιορισμός των προτεραιοτήτων που αυτός θέτει, μέσα από μια νέα κλίμακα αξιών που θα βασίζεται στα ανθρωπιστικά ιδεώδη θέτοντας στο κέντρο κάθε επιδιώξεις το κοινό καλό.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το κείμενο που επελέγη (διασκευή δοκιμίου του Κ. Καστοριάδη από το «Η άνοδος της Ασημαντότητας») δεν ήταν συνολικά δυσνόητο ενώ δεν εντοπίζονται ιδιαίτερα προβλήματα συνοχής και συνεκτικότητας των παραγράφων λόγω της διασκευής. Απαιτεί ωστόσο οξυμμένη αφαιρετική ικανότητα του μαθητή για την επιτυχή κατασκευή πλαγιαστίλων.

Ως προς το θέμα της παραγωγής λόγου χρειάζεται να επισημανθεί ότι, παρά το γεγονός ότι η εκδήλωση για την οποία γίνεται λόγος στο επικοινωνιακό πλαίσιο αναφέρεται στο δίπολο «περιβάλλον και ποιότητα ζωής», το κύριο φαινόμενο που θα έπρεπε ο μαθητής να προσεγγίσει είναι η υπερκατανάλωση η οποία επηρεάζει τους δύο προηγούμενους παράγοντες.

Τέλος, όσον αφορά στις απαιτήσεις των ερωτήσεων επεξεργασίας κειμένου, αυτές ανταποκρίνονταν ικανοποιητικά στην εξεταστέα ύλη χωρίς ασάφειες και προβλήματα κατανόησης στη διατύπωσή τους.